

मानव अधिकार प्रशिक्षण पाठ्यक्रम

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग
हरिहरभवन, ललितपुर, नेपाल

२०७६

मानव अधिकार प्रशिक्षण पाठ्यक्रम

२०७६

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग
हरिहरभवन, ललितपुर, नेपाल

आयोगका पदाधिकारीहरू

अध्यक्ष

माननीय अनूप राज शर्मा

सदस्यहरू

माननीय प्रकाश वस्ती

माननीय सुदिप पाठक

माननीय मोहना अन्सारी

माननीय गोविन्द शर्मा पौड्याल

सचिव

वेदप्रसाद भट्टराई

प्रकाशक : राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग
पोस्ट बक्स नं ९१८२, काठमाडौं, नेपाल
प्रकाशन मिति : साउन, २०७६
प्रकाशन प्रति : ५००

प्रकाशन नं.: रा.म.अ.आ. केन्द्रीय कार्यालय

मुद्रण: एपेक्स प्रिन्टिड प्रेस प्रा. लि.
इमेल: apexpress100@gmail.com
फोन नं.: ०१ ४१११८११

सर्वाधिकार:

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको पूर्व स्वीकृतिविना यस प्रकाशनलाई पुनः उत्पादन एवम् मुद्रण गर्ने गरी सङ्ग्रह गर्न अथवा कुनै पनि माध्यमबाट प्रयोगमा ल्याउन पाइने छैन । बौद्धिक तथा शैक्षिक प्रयोजनार्थ स्रोत खुलाई आवश्यक अंशहरू मात्र साभार गरी प्रयोगमा ल्याउन सकिने छ ।

भूमिका

“सबैका लागि घर-घरमा मानव अधिकार: शान्ति र विकासको आधार” भन्ने नाराका साथ मानव अधिकारको संरक्षणका लागि सबै प्रकारका विभेदरू अन्त्य गरी समावेशी, मर्यादित, समतामूलक समाज र मानव अधिकार संस्कृतिको विकास गर्ने सोच सहित राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग कृयाशील रहेको छ ।

मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण र संवर्धन तथा त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनलाई सुनिश्चित गर्नु राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको संवैधानिक जिम्मेवारी हो । उल्लिखित जिम्मेवारी पूरा गर्न आयोग दृढतापूर्वक लागि रहेको छ । मानव अधिकारका विषयमा संवर्द्धनात्मक कार्य गरिरहेको आयोगले आफ्ना प्रबर्द्धनात्मक कार्यहरूलाई व्यवस्थित ढंगले सञ्चालनका लागि प्रशिक्षण कार्यक्रमहरूको पाठ्यक्रम सहभागीतामूलक ढंगले निर्माण गरी प्रकाशन गरेको छ ।

आयोगले आफ्ना कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न तथा नेपाल सरकारका विभिन्न निकायमा आवद्ध कर्मचारीहरूलाई समेत मानव अधिकारका नवीनतम् विषयमा प्रशिक्षण प्रदान गर्नु आजको आवश्यकता हो ।

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका कर्मचारी र सार्वजनिक संस्थानका कर्मचारीहरूलाई मात्र होइन अन्य सरोकारवालाहरू : सुरक्षाकर्मी, संचारकर्मी, शिक्षक, स्वास्थ्यकर्मी, मानव अधिकार रक्षक र जनप्रतिनिधिहरूलाई समेत मानव अधिकार सम्बन्धी ज्ञान, सीप र क्षमता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक रहेकोले पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको छ ।

पाठ्यक्रमलाई दुई खण्डमा विभाजित गरिएको छ । पहिलो खण्डमा आयोगमा कार्यरत विभिन्न श्रेणीका कर्मचारीहरूको लागि प्रशिक्षणको पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ, भने दोस्रो खण्डमा अन्य सरोकारवालाहरूलाई प्रदान गरिने प्रशिक्षणको पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ । यद्यपी यो पाठ्यक्रममा समेट्न बाँकी विषयहरू पनि विद्यमान छन्, जसलाई भविष्यमा यस पाठ्यक्रमको अभिन्न अङ्गको रूपमा थप गर्दै लगिनेछ ।

यो पाठ्यक्रम लामो प्रयासको प्रतिफल हो । आयोगले मानव अधिकार संस्कृतिको प्रवर्द्धन गर्न महत्त्वकांक्षी लक्ष्य राखेको छ । यस सन्दर्भमा दूरगामी र तत्कालीन दुई किसिमका उद्देश्य राखेको छ । दूरगामी नीति अन्तर्गत स्वतन्त्र प्रशिक्षण प्रतिष्ठान स्थापना गर्ने र विश्वविद्यालयसँग सहकार्य गर्दै यो तालिमलाई पनि शैक्षिक उपाधिको अंग बनाउने रहेको छ । तत्कालीन कार्यक्रम अन्तर्गत यो पाठ्यक्रम आयोगले निर्धारण गरेको हो । आयोगले आफ्नो सांगठनिक संरचना अन्तर्गत तालिम प्रतिष्ठानलाई महाशाखाको रूपमा समावेश गरेको छ । दूरगामी लक्ष्य अन्तर्गत बनाउने लक्ष्य अनुरूप स्वतन्त्र मानव अधिकार प्रशिक्षण प्रतिष्ठानका लागि विधेयक मस्यौदा भइसकेको छ । तर, यसका लागि गर्नु पर्ने गृहकार्यहरू बाँकी छन् । तत्काल तालिम शुरु गरिहाल्ने उद्देश्यले आगामी आ.व.२०७६।०७७ का लागि बजेट पनि छुट्याइ सकेका छौं ।

पाठ्यक्रम निर्माण सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रममा सहभागी भई सुझाव प्रदान गर्ने विज्ञहरू तथा आयोगका सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहान्छौं । त्यसैगरी यो पाठ्यक्रमको निर्माण एवं सम्पादनको जिम्मेवारी निर्वाह गर्ने नीति अनुसन्धान तथा योजना महाशाखा विशेष धन्यवादको पात्र छ ।

यो पाठ्यक्रम मानव अधिकारको संरक्षणका लागि क्रियाशील सुरक्षाकर्मी, संचारकर्मी, शिक्षक, स्वास्थ्यकर्मी, मानव अधिकार रक्षक र जनप्रतिनिधिहरूलाई मानव अधिकारमैत्री ढंगले कार्य गर्न अभिप्रेरित गर्न सक्षम हुने आशा लिएका छौं । यो पाठ्यक्रमले त्यतिबेला साकार रूप लिनेछ जतिबेला यो पाठ्यक्रमको आधारमा प्रशिक्षण कार्यक्रमहरू सञ्चालन भई प्रशिक्षित सबैको लागि उपयोगी हुने र यो पाठ्यक्रम अनुसार गरिने प्रशिक्षण कार्यक्रमबाट प्रशिक्षित भई प्रशिक्षार्थीहरू देशमा मानव अधिकारमैत्री ढंगले आफ्ना जिम्मेवारी पूरा गर्नेछन् ।

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

विषय-सूची

खण्ड - क

मानव अधिकार आयोगका कर्मचारीहरूको प्रशिक्षण पाठ्यक्रम

१. रा.प.प्रथम तथा द्वितीय श्रेणी सरहको (निर्देशक तथा उपनिर्देशक)	३
२. राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, मानव अधिकार सेवाका राजपत्रांकित तृतीय श्रेणीका अधिकृतहरूका लागि सेवा प्रवेश तथा सेवाकालिन प्रशिक्षणको लागि पाठ्यक्रम	११
२.१. राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, मानव अधिकार सेवाका राजपत्रांकित तृतीय श्रेणीका अधिकृतहरूका लागि सेवा प्रवेश प्रशिक्षणको लागि पाठ्यक्रम	
२.२. राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, मानव अधिकार सेवाका राजपत्रांकित तृतीय श्रेणीका अधिकृतहरूका लागि सेवाकालीन प्रशिक्षणको लागि पाठ्यक्रम	१५
३. राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, मानव अधिकार सेवाका राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी, सहायक प्रथमहरूका लागि सेवा प्रवेश तथा सेवाकालीन प्रशिक्षणको लागि पाठ्यक्रम	२०
३.१ राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, मानव अधिकार सेवाका राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी, सहायक प्रथमहरूका लागि सेवा प्रवेश प्रशिक्षणको लागि पाठ्यक्रम	२१
३.२. राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, मानव अधिकार सेवाका राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी, सहायक प्रथमहरूका लागि सेवाकालीन प्रशिक्षणको लागि पाठ्यक्रम	२५

खण्ड - ख

अन्य सरोकारवालाहरूको प्रशिक्षण पाठ्यक्रम

१. निजामति तथा अन्य सरकारी कर्मचारीहरूको प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम २९
२. माध्यमिक विद्यालयका शिक्षकहरूको प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम ३३
३. अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई मानव अधिकार सम्बन्धी प्रशिक्षण कार्यक्रमका लागि पाठ्यक्रम ३७
४. सुरक्षाकर्मीका प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम ४१
५. मानव अधिकार रक्षकहरूका लागि मानव अधिकार सम्बन्धी प्रशिक्षण पाठ्यक्रम ४६
६. सञ्चारकर्मीहरूको प्रशिक्षणको लागि पाठ्यक्रम ४९
७. जनप्रतिनिधिहरूको प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम ५२

खण्ड - क

मानव अधिकार आयोगका कर्मचारीहरूको प्रशिक्षण पाठ्यक्रम

१. रा.प. प्रथम तथा द्वितीय श्रेणी सरहको (निर्देशक तथा उपनिर्देशक)
२. रा.प. तृतीय श्रेणी सरहका अधिकृत
३. रा.प. अनं. प्रथम श्रेणी सरहका सहायक प्रथम

- खण्ड-क

१. रा.प. प्रथम तथा द्वितीय श्रेणी सरहको
(निर्देशक तथा उपनिर्देशक)

१. रा.प.प्रथम तथा द्वितीय श्रेणी सरहको (निर्देशक तथा उपनिर्देशक)

Training Theme

1. Contextual Human Rights Knowledge
2. Administrative
3. Coordination
4. Financial
5. Leadership

1. Contextual Human Rights Knowledge:

i. Eastern and Western Philosophy in the evolution of Human Rights

ii. Contemporary Human Rights Standards and management

iii. National Human Rights Obligations

- Overall Human Rights Standard
- Mandate of other thematic commission and
- Recommendations to provincial and local level government of Nepal

iv. Regional Human Rights Institutions of

- Asia Pacific Nations
- European
- African
- Inter-American
- South Asian Association for Regional Cooperation (SAARC)
- Bay of Bengal Initiative for Multisectoral Technical and Economic Cooperation (BIMSTEC)

v. Global Standards of Human Rights

- United Nations (UN)
- Human Rights Council (HRC)
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR)

vi. Human Rights Network

- Global Alliance of National Human rights Institutions (GANHRI)
- National Human Rights Institutions of Asia Pacific Forum (APF)
- European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI)
- African Network
- American
- Arab
- SAARC
- BIMSTEC

vii. Non-Government Human Rights Mechanism

- Amnesty
- Human Rights Watch
- International Service for Human Rights (ISHR)
- ANNI
- Forum Asia
- Raoul Wallenberg Institute (RWI)

viii. National Human rights Institutions standards and best practices

- Paris Principle
- Accreditation Process of National Human Rights Institutions (NHRIs)
- Best practices of NHRIs

ix. NHRIs and Sustainable Development Goals (SDGs)

x. National Human Rights Action Plan (NHRAP) and other Human Rights related Policy

xi. National Human Rights Commission strategic Plan and assessment of regular work plan.

xii. Process of law drafting, review and opinion.

xiii. Policy review and research on contemporary Human rights issues.

xiv. Engagement of NHRIs in UN Mechanism

- xv. **UN treaty body and UPR reporting skills**
  - UN reporting system
  - Treaty body and UPR reporting skills.
- xvi. **Fair Trail**
- xvii. **Human Rights and Humanitarian Law**
- xviii. **Torture**
- xix. **Excessive Use of force**
- xx. **Violence against Women**
- xxi. **Development of Human Rights Jurisprudence.**
- xxii. **Precedent of Supreme Court and NHRC decisions related to Human Rights.**
- xxiii. **Approaches to gender equality and social exclusion**
- xxiv. **Human rights analysis in public service design and delivery**
- xxv. **Policy frameworks and institutional mechanisms for Human rights mainstreaming**
- xxvi. **Human rights friendly planning and strategy: Gender Responsive Budgeting practices in Nepal**
- xxvii. **Sexual Harassment at Workplace**
- xxviii. **Human Rights and Contemporary issues**
  - Human Rights and Disaster Risk Reduction
  - Economic Globalization and Human Rights
  - Human Rights and Anti-Corruption
  - Human Rights and the environment
  - Business and Human Rights
  - Human Rights and Multiculturalism

2. Administrative

a) **Planning Process and Planning cycle**

- Basics of Public Policy formulation process
- Planning process
- Medium Term Expenditure Framework (MTEF)

b) **Project Management**

- Problem identification and Framing
- Logical Framework Analysis (LFA) in project proposal writing

- Preparation of Project Proposal and Presentation
- Project Design and Implementation
- c) **Monitoring and Evaluation of Internal Plan and Policy**
- d) **Motivation and Morale**
- e) **Knowledge Management system**
- f) **Disaster management Skills**
- g) **Accountability and Responsiveness: Approaches and Tools**
  - Importance and implication of accountability
  - Approaches to (individual, collective and institutional accountability)
  - How accountability improves public service delivery?
  - Responsiveness and Trust building through accountability
  - Tools of Accountability : major social accountability tools in practice
- h) **Performance Appraisal**
  - Performance management
  - Performance appraisal tool and techniques
  - Issues and challenges of performance appraisal
- i) **Grievance Handling**
  - Nature and causes of grievance
  - Grievance handling procedure
  - Techniques to handle employee grievances (soft vs. hard approach)
  - Existing provisions in NHRC and Civil Service Acts, rules and regulation
- j) **Organizational Behaviour (OB)**
  - Value of OB in organization
  - OB indicators and mechanism
  - Ways to promote OB in organization

3. Coordination

a. Internal

- Inter departmental
- Inter Division

- Province Offices
- Branch offices
- Staff and Commissioners

b. External

- Government Offices, Provincial and Local Governance
- Judiciary
- Parliament
- Other thematic Commissions
- Professional organizations
- Civil societies

c. International

- UN agencies
- HR Networks
- NHRIs Overseas
- SAARC
- BIMSTEC

4. Financial Management

- Annual Action Plan and Budget
- Procurement Practices in Public Service/NHRC
- Store Management
- Accounting System of Government of Nepal
- Auditing
- Public financial management
- Public financial Acts and Regulations

5. Leadership

a) Self-Development

- Self-development process
- Self-development tools and techniques
- Process of self-development plan

b) Positive Attitude

- Dimensions of attitude positive thinking, believing and behaving
- Practical skills needed for developing positive attitudes

c) Managing Interpersonal Relationships

- Analyze relationship as transactions
- Barriers of international relationships
- Methods and skills for removing barriers to effective communication and develop interpersonal relationships

d) Diplomatic Etiquette

- Diplomatic etiquette: etiquette beyond borders and culture
- Diplomatic protocols in practice
- Appropriate behavior in diplomatic work environment

e) Managerial Skills

- Decision Making
- Decision making essential managerial function
- Rational decision making process
- Styles and methods of decision making
- Barriers to effective decision making

f) Managing Conflicts and Stress management at workplace

- Causes and consequences of conflict and stress
- Conflict management process and strategies and stress
- Conflict as impetus for enhancing performance and stress

g) Negotiation Skills

- Negotiation as essential function of a manager
- Communication and relationship skills for negotiation
- Framework for effective negotiation (e.g. Seven Element Framework)

h) Team Building

- Team and workforce diversity
- Synergy and key elements of effective team
- Role of team members for building high performing teams
- Essential skills of a good team player
- Ways to fostering teamwork in organization

i) Talent Management

j) Integrity and Ethics

- Foundations and elements of integrity and ethics, factors affecting integrity and ethics in civil services/Human Rights Commission
- Characteristics of ethical and unethical behavior
- Ways to promote integrity and ethical behaviour in professional life

k) E-Governance

- Concept of E-Governance
- Identify state of e-Governance Applications in Nepal
- Use of Social Media Applications appropriately at Workplace

l) Others

- Issues of security management and role of security agencies
- Local development planning and resources mobilization process
- Disaster Risk Management (DRM) Climate Risk Management (CRM)
- Letter response, Press note (Language), Speech /Foreword, Diplomatic Correspondence, Media Exposure, Press Release etc.

**१. राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, मानव
अधिकार सेवाका राजपत्राकिंत तृतीय श्रेणीका
अधिकृतहरूका लागि सेवा प्रवेश तथा
सेवाकालीन प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम**

१.१ राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, मानव अधिकार सेवाका राजपत्राकित तृतीय श्रेणीका अधिकृतहरूका लागि सेवा प्रवेश प्रशिक्षणको लागि पाठ्यक्रम

क) मानव अधिकारको अवधारणा

- पूर्वीय र पश्चिमा दर्शन अनुसार मानव अधिकारको विकासक्रम
- मानव अधिकार र मौलिक हक
- मानव अधिकार उल्लंघन र अपराध बीचको फरक
- मानव अधिकारको ऐतिहासिक विकासक्रम: अन्तर्राष्ट्रिय तह र राष्ट्रिय तहमा समेत
- मानव अधिकार: सिद्धान्त तथा मूलभूत मान्यताहरू
- मानव अधिकार राष्ट्रिय संस्थाहरूको मापदण्ड, पेरिस सिद्धान्त र यसको स्थानीय कानूनमा रहेको सङ्गति
- मानव अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरू तथा अन्य सञ्जालहरू, मानव अधिकार संस्थाहरूको विश्वव्यापी सञ्जाल र एशिया प्रशान्त क्षेत्रको सञ्जाल
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको संवैधानिक र कानूनी कार्यादेश तथा अन्य मानव अधिकारसँग सम्बन्धित आयोगहरू
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सांगठनिक संरचना, अन्तर विभागीय, प्रादेशिक, महाशाखा, शाखा कार्यालय तथा एकाईहरूसँगको समन्वय
- मानव अधिकार तथा मानवीय कानून, राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगलाई यी कानूनहरूको कार्यान्वयनमा रहेका संभावना र चुनौती
- मानव अधिकार अवस्थाको अनुगमन (सन्धिजनित अनुगमन र घटना विशेषको अनुगमनका तरिकाहरू
- अनुगमन गर्ने कर्मचारीको सुरक्षाका मापदण्डहरू, पीडित र साक्षीको संरक्षण, मनोसामाजिक परामर्श
- मानव अधिकार संरक्षण: उजूरी ग्रहण, अनुसन्धान प्रक्रिया, भौतिक तथा लिखित प्रमाण सङ्कलनका तरिकाहरू, अनुसन्धानको प्रतिवेदन लेखनका तरिका

- मानव अधिकार सम्बद्धनः सरकारी तथा गैरसरकारी सरोकारवाला निकायहरूसँगको सहकार्य र समन्वय
- प्रतिवेदन लेखन सीप (अनुगमन, अनुसन्धान तथा संबद्धनका क्रियाकलापहरू)
- मानव अधिकार संरक्षण तथा सम्बद्धनः राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डहरू, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डहरूको प्रयोग
- मानव अधिकारमा लैङ्गिकमुखी उपागमको प्रयोग तथा सामाजिक समावेशीकरण र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको काममा यसको प्रयोग
- कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार
- मानव अधिकारमुखी विकास पद्धति र यसको कार्यान्वयन पक्षहरू
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग तथा अदालतको मानव अधिकार संरक्षण सम्बन्धी कार्य
- मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजना र यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको अनुगमनमा आयोगको भूमिका, अवसर तथा चुनौतीहरू
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको चालू रणनीतिक योजनाको संक्षिप्त जानकारी
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका विभिन्न विभाग, महाशाखा, एकाई र अन्य मानव अधिकारसँग सम्बन्धित संस्थाहरूको अध्ययन भ्रमण
- मानव अधिकार संरक्षण तथा अपराध अनुसन्धानमा नेपाल प्रहरीको भूमिका
- मानव अधिकारको संरक्षणमा विधि विज्ञानको भूमिका: घाउ जाँच, केश फारम तथा लास जाँच रिपोर्ट अध्ययनका तरिका, शव उत्खनन प्रक्रिया सम्बन्धी ज्ञान
- सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूलाई मानव अधिकार उलंघनका घटना तथा अन्य अवस्थामा लेखिने पत्रको ढाँचा तथा प्रयोग गरिने भाषा
- पीडितमुखी न्याय प्रणाली
- वार्ता तथा मेलमिलाप सम्बन्धी सीप
- मानव अधिकारका विषयमा अनुसन्धान (Research), प्रस्ताव लेखन तथा प्रतिवेदन लेखन

अन्य विषयहरू

- स्व-व्यवस्थापन तथा वैयक्तिक विकास,
- काम तथा वैयक्तिक जीवन वीचको तादाम्यता
- सार्वजनिक मन्तव्य Public Speaking
- सकारात्मक सोच र सकारात्मक अभिव्यक्ति
Appreciative inquiry
- सम्बन्धकारी सीप: अन्तरवैयक्तिक सम्बन्धको व्यवस्थापन, सम्पर्क गर्ने पहिलो व्यक्ति, समय निर्धारण तथा भेटघाट, बैठक
- सम्बन्धकारी विकास, इमेल लेखन सीप
- अन्तर्वार्ता लिने सीप
- खानपानको तरिका, पोशाक लगाउने तथा कुटनीतिक सम्बन्ध राख्ने सीप

व्यवस्थापकीय सीप

- निर्णय
- टिप्पणी लेखन सीप
- कार्यस्थलमा हुने द्वन्द्वको व्यवस्थापन
- गुनासोको व्यवस्थापन
- समूहमा कार्य गर्ने, सामूहिक प्रयास गर्ने सीप
- साङ्गठनिक व्यवहार
- साङ्गठनिक संस्कृति
- बैठक व्यवस्थापनको सीप
- नोट लेखनको सीप
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको अभिलेख व्यवस्थापन प्रणाली: सिएमआरएस तथा आरकाइभिड्

अन्य सीपहरू

- समावेशी शासनका मुलभूत कुराहरू
- जवाफदेहिता तथा उत्तरदायित्वका उपागमहरू तथा औजार
- विद्युतीय शासन पद्धति
- MS-Office: MS-word, MS-Excel and Power Point skills
- प्रस्तुतीकरणको सीप
- कुटनीतिक पत्राचार

- लेखन सीप: नेपाली तथा अङ्ग्रेजी भाषा
- समस्याको पहिचान, प्राथमिकिकरण र समाधानका उपायहरू
- अनुगमन तथा मुल्याङ्कन
- आर्थिक व्यवस्थापन
- मानव अधिकार आयोगका आर्थिक व्यवस्थापनका नियम तथा निर्देशिका
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको वार्षिक कार्ययोजना र बजेट
- सार्वजनिक सेवामा खरिद सम्बन्धी अभ्यास
- जिन्सी तथा स्टोर व्यवस्थापन
- नेपाल सरकारको लेखा प्रणाली: एल.एम.बि.आई.एस.को प्रयोग
- लेखापरीक्षण
- प्रादेशिक तथा स्थानीय शासन
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग कर्मचारी सेवा, सर्त र सुविधा सम्बन्धी कर्मचारी नियमावली तथा आचार संहिता
- सम्मेलन तथा कार्यशालामा सहभागिता तथा प्रस्तुतीकरण गर्ने सीप
- फोटोग्राफी र भिडियोग्राफी सम्बन्धी सीप

१.१. राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, मानव अधिकार सेवाका राजपत्रांकित तृतीय श्रेणीका अधिकृतहरूका लागि सेवाकालीन प्रशिक्षणको लागि पाठ्यक्रम

- मानव अधिकार संरक्षण: अनुसन्धान प्रक्रिया, विभिन्न प्रकृतिका मानव अधिकार उल्लंघनका घटनाहरूको (यातना, आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकार आदिको) अनुसन्धान, भौतिक तथा लिखित प्रमाण सङ्कलनका तरिकाहरू, अनुसन्धानको प्रतिवेदन लेखन, टिप्पणी लेखनको अभ्यास, मानव अधिकार उल्लंघनको अनुसन्धान र अपराध अनुसन्धानको तरिका
- उजुरीकर्ता, पीडितलाई मनोसामाजिक परामर्श सेवा प्रदान
- अनुगमनका प्राथमिकता निर्धारण, अनुगमन गर्ने तरिकाहरू, घटना विशेषको अनुगमन र विश्वव्यापी आवधिक समीक्षा तथा सन्धिजनित निकायका लागि तथ्य सङ्कलन, कानून पुनरावलोकन विधि
- संयुक्त राष्ट्रसंघीय मानव अधिकार प्रणाली: वडापत्रमा आधारित प्रणाली तथा सन्धिजनित प्रणाली, मानव अधिकार संस्थाहरूको प्रतिवेदन पेश गर्ने अभ्यास, नमूना प्रतिवेदन अध्ययन, प्रतिवेदन लेखन कार्य
- मानव अधिकारका क्षेत्रीय संयन्त्रहरू तथा आफ्ना क्षेत्रका मानव अधिकार संस्थाहरूसँगको सहकार्य
- मानव अधिकार सम्बद्धन: विभिन्न प्रवर्द्धनात्मक क्रियाकलापको निर्माण, विभिन्न प्रवर्द्धनात्मक क्रियाकलापहरूको आयोगको रणनीतिक योजनासँगको मेल गराउने सीप, प्रवर्द्धनात्मक क्रियाकलापहरूका औजार र तरिकाहरू, लक्षित वर्ग पहिचानको सीप, सेसन निर्माण सम्बन्धी सीप, सरकारी तथा गैरसरकारी सरोकारवाला निकायहरूसँगको सहकार्य र समन्वय
- प्रतिवेदन लेखनको सीप र तरिकाहरू (अनुगमन, अनुसन्धान तथा सम्बद्धन क्रियाकलापहरूको प्रतिवेदन लेखन)
- मानव अधिकारका अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डहरू र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको काममा यी मापदण्डहरूको प्रयोग

- मानव अधिकारका अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थाहरू: मानव अधिकार उच्च आयुक्तको कार्यालय, अन्य सञ्जालहरू, मानव अधिकार संस्थाहरूको विश्वव्यापी सञ्जाल, एशिया प्रशान्त क्षेत्रको सञ्जाल, मानव अधिकार संस्थाहरूसँगको सहकार्य
- घरेलु तहका कानून र व्यवहारमा पेरिस सिद्धान्तसँगको सङ्गति, मानव अधिकार संस्थाहरूको कार्य मूल्याङ्कन तथा श्रेणीकरण र यसको प्रक्रिया
- मानव अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने नेपालका अन्य आयोगहरू र तिनिहरूसँगको राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सहकार्य
- मानव अधिकार र मानवीय कानूनको कार्यान्वयनका लागि मानव अधिकार संस्थाहरूका संभावना र चुनौतीहरू, सङ्क्रमणकालीन न्यायका संयन्त्रहरू मार्फत न्याय
- विश्वव्यापी आवधिक समीक्षा तथा सन्धिजनित निकायका सीफारिस तथा तिनिहरूको कार्यान्वयन अवस्था अनुगमन
- दिगो विकास लक्ष्यहरूको अनुगमनमा मानव अधिकार संस्थाहरूको भूमिका, सङ्केत तथा यसका औजारहरू
- मानव अधिकार अनुगमनमा काम गर्ने अधिकृतहरूका लागि अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा अभ्यास गरिएका सुरक्षाका औजारहरू, पीडित र साक्षीको संरक्षणमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको भूमिका
- मानव अधिकारमा लैङ्गिकमुखी उपागम तथा सामाजिक समावेशीकरण, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको प्राथमिकता तथा लैङ्गिक परीक्षण
- विकासमा मानव अधिकारमुखी विकास पद्धतिको प्रयोग, विकास प्रक्रियाको मानव अधिकारमुखी विकास पद्धतिको दृष्टिकोणबाट अनुगमन
- स्वच्छ सुनुवाईका अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड/न्यायमा पहुँचका लागि राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको हस्तक्षेप
- मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजना तथा यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको भूमिका, अवसर तथा चुनौतीहरू
- विभिन्न मानव अधिकारसँग सम्बन्धित आयोगहरूको कार्यको अध्ययन भ्रमण

- मानव अधिकार संरक्षणमा विधि विज्ञानको भूमिका, घाउ जाँच केश फारम, लास जाँच परीक्षण प्रतिवेदन तथा हात हतियार प्रयोगको प्रतिवेदन अध्ययन सम्बन्धी जानकारी र यसको मानव अधिकार अनुसन्धानमा प्रयोग
- मानव अधिकार आयोगको निर्णय निर्माण प्रक्रिया तथा निर्णय लेखन सीप
- मेलमिलाप तथा वार्ता गर्ने सीप
- मानव अधिकारका समसामयिक विषयमा अनुसन्धान Research गर्ने सीप, मानव अधिकारका समसामयिक विषयको पहिचान तथा यस्ता विषयको पुनरावलोकन तथा अनुसन्धान सीप
- मानव अधिकार अवस्थाको विश्लेषण तथा यसमा गरिने हस्तक्षेप
- मानव अधिकार सम्बन्धी चालू योजनाहरू र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको भूमिका
- मानव अधिकार उल्लंघनका घटनामा गरिने राष्ट्रिय जाँचबुझ, यसको सिद्धान्त र प्रक्रिया
- मानव अधिकार उल्लंघनमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले हस्तक्षेप गरेका असल अभ्यासहरू
- न्यायमा पहुँच: महान्यायाधिवक्ता कार्यालयसँग आयोगको समन्वय र सहकार्य
- मानव अधिकारका सम्बन्धमा अदालत तथा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगबाट प्रतिपादित विधिशास्त्र
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगबाट भएका सीफारिस कार्यान्वयनका लागि रणनीति
- मानव अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि मानव अधिकार शिक्षा
- आयोगमा दर्ता भएका पुराना उजुरीहरू टुङ्ग्याउने सम्बन्धी रणनीति
- सेवा प्रदायक प्रणालीमा मानव अधिकारको दृष्टिकोणको प्रयोग
- प्रस्तावना लेखनमा तार्किकताको संरचनागत विश्लेषण
- व्यवस्थापन अवधारणा र व्यवहार
  - द्वन्द्व, तनाव व्यवस्थापन
  - निर्णय निर्माण
  - नेतृत्व कला
  - योजना

- उत्प्रेरणा र मनोबल
- सहभागितामूलक व्यवस्थापन
- श्रोतको बाँडफाँड तथा प्रयोग
- सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन
- साङ्गठनिक व्यवस्थापन

Methodology

i) Presentation

- Interaction
- Illustration
- Demonstration
- Guest lectures
- Success Stories
- Audio and Visuals

ii) Practice

- Pre-test and Post Test
- Presentations
- Role playing
- Case studies
- Brain storming
- Group discussions
- Worksheets
- Assignments
- Team Building Games
- Motivational Activities
- Plenary Session
- Q and A Sessions

iii) Prescription

- Personalized Recommendations
- Generalized Feedback

Training evaluation framework

The most common reason for evaluating training programs may be to determine the effectiveness of training programs in order to improve future programs. NHRC may want to know which parts of the training were successful and which not, or whether the approach to the training should be changed. NHRC can use these lessons learned to improve plans for future training programs.

We have proposed the Kirkpatrick's four levels of evaluating training programs Reaction, **learning, behavior, and result** which is assessed by the immediate officers (training officers, divisional heads or office heads). For these following following evaluation tools are proposed:

- Observation of the workplace-based performance,
- Questionnaire
- Pre/Post Test
- Impact Survey

**३. राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, मानव
अधिकार सेवाका राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी,
सहायक प्रथमहरूका लागि सेवा प्रवेश तथा
सेवाकालीन प्रशिक्षणको लागि पाठ्यक्रम**

३.१ राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, मानव अधिकार सेवाका राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी, सहायक प्रथमहरूका लागि सेवा प्रवेश प्रशिक्षणको लागि पाठ्यक्रम

क) मानव अधिकारका अवधारणा

- पूर्वीय र पश्चिमा दर्शन अनुसार मानव अधिकारको विकासक्रम
- मानव अधिकार: सिद्धान्त तथा मुलभूत मान्यताहरू
- मौलिक हक र मानव अधिकार
- मानव अधिकार राष्ट्रिय संस्थाहरूको मापदण्ड, पेरिस सिद्धान्त र यसको स्थानीय कानूनमा रहेको सङ्गति
- नेपालमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग एक मानव अधिकार संस्था, अन्य मानव अधिकारसँग सम्बन्धित आयोगहरू, संवैधानिक र कानूनी कार्यदेश
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सांगठनिक संरचना, अन्तर विभागीय, प्रादेशिक, महाशाखा, शाखा कार्यालय तथा एकाईहरूसँगको समन्वय
- मानव अधिकार तथा मानवीय कानून
- मानव अधिकार अवस्थाको अनुगमन (सन्धिजनित अनुगमन र घटना विशेषको अनुगमनका तरिकाहरू
- अनुगमन गर्ने कर्मचारीको सुरक्षाका मापदण्डहरू, पीडित र साक्षीको संरक्षण, मनोसामाजिक परामर्श
- मानव अधिकार संरक्षण: उजुरी ग्रहण, अनुसन्धान प्रक्रिया, भौतिक तथा लिखित प्रमाण सङ्कलनका तरिकाहरू, अनुसन्धानको प्रतिवेदन लेखनका तरिका
- मानव अधिकार सम्बर्द्धन: सरकारी तथा गैरसरकारी सरोकारवाला निकायहरूसँगको सहकार्य र समन्वय
- प्रतिवेदन लेखन सीप (अनुगमन, अनुसन्धान तथा संबर्द्धनका क्रियाकलापहरू)
- मानव अधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धनका राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डहरू, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डहरूको प्रयोग

- मानव अधिकारमा लैङ्गिकमुखी उपागमको प्रयोग तथा सामाजिक समावेशीकरण र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको काममा यसको प्रयोग
- मानव अधिकारमुखी विकास पद्धति र यसको कार्यान्वयन पक्षहरू
- मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजना र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको चालू रणनीतिक योजनाको संक्षिप्त जानकारी
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका विभिन्न विभाग, महाशाखा, एकाई र अन्य मानव अधिकारसँग सम्बन्धित संस्थाहरूको अध्ययन भ्रमण
- मानव अधिकार संरक्षण तथा अपराध अनुसन्धानमा नेपाल प्रहरीको भूमिका
- मानव अधिकारको संरक्षणमा विधि विज्ञानको भूमिका: घाउ जाँच केश फारम तथा लास जाँच रिपोर्ट अध्ययनका तरिका
- सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूलाई मानव अधिकार उलंघनका घटना तथा अन्य अवस्थामा लेखिने पत्रको ढाँचा तथा प्रयोग गरिने भाषा
- वार्ता तथा मेलमिलाप सम्बन्धी सीप

अन्य विषयहरू

- स्व-व्यवस्थापन तथा वैयक्तिक विकास
- काम तथा वैयक्तिक जीवन विचको तादाम्यता
- सार्वजनिक मन्तव्य Public Speaking
- सकारात्मक सोच: सकारात्मक अभिव्यक्ति
- समावेशी शासनका मूलभूत कुराहरू
- जवाफदेहिता तथा उत्तरदायित्व
- सञ्चार सीप: अन्तर वैयक्तिक सम्बन्धको व्यवस्थापन, सम्पर्क गर्ने पहिलो व्यक्ति, समय निर्धारण तथा भेटघाट, बैठक
- इमेल लेखन

व्यवस्थापकिय सीप

- निर्णय निर्माण (Decision making)
- टिप्पणी लेखन सीप
- कार्यस्थलमा हुने द्वन्द्वको व्यवस्थापन गर्ने सीप
- गुनासोको व्यवस्थापन
- समूहमा कार्य गर्ने, सामूहिक प्रयास गर्ने सीप
- साङ्गठनिक व्यवहार
- साङ्गठनिक संस्कृति
- बैठक व्यवस्थापनको सीप
- नोट लेखनको सीप
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको अभिलेख व्यवस्थापन प्रणाली

अन्य सीपहरू

- MS-Office: MS-word, MS-Excel and Power Point skills
- Graphics Skills : Adobe Photoshop, Adobe In-design, Illustrata -IT Specific
- Photography and Videography
- Nepal Public Sector Accounting Standards (NPSAS), Computerized Government Accounting System (CGAS) and Line Ministry Budget Information System (LMBIS) entry - Account Specific
- प्रस्तुतीकरणको सीप
- लेखन सीप: नेपाली तथा अङ्ग्रेजी भाषा

आर्थिक व्यवस्थापन तथा अन्य

- मानव अधिकार आयोगको आर्थिक व्यवस्थापनका नियम तथा निर्देशिका
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको वार्षिक कार्ययोजना र बजेट
- आर्थिक कार्यविधि ऐन तथा नियमावली
- सार्वजनिक सेवामा खरिद सम्बन्धी अभ्यास

- जिन्सी तथा स्टोर व्यवस्थापन र कोडिड सम्बन्धि तरिका र व्यवस्था
- लिलाम विक्री सम्बन्धि व्यवस्था
- पेशिक लिने र पेशिक फल्लुयौट सम्बन्धी कार्यहरूको बारेको जानकारी र अभ्यास
- श्रोत केन्द्रको व्यवस्थापन
- बेरुजु
- नेपाल सरकारको लेखा प्रणाली: एलएमबिआइएसको प्रयोग
- लेखापरीक्षण
- प्रादेशिक तथा स्थानीय शासन
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग कर्मचारी सेवा, सर्त र सुविधा सम्बन्धी नियमावली तथा आचार संहिता
- सम्मेलन तथा कार्यशालामा सहभागिता तथा प्रस्तुतीकरण गर्ने सीप

३.१. राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, मानव अधिकार सेवाका राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी, सहायक प्रथमहरूका लागि सेवाकालीन प्रशिक्षणको लागि पाठ्यक्रम

- मानव अधिकार संरक्षण: अनुसन्धान प्रक्रिया, अनुसन्धानको प्रतिवेदन लेखन, टिप्पणी लेखनको अभ्यास
- उजुरीकर्ता, पीडितलाई मनोसामाजिक परामर्श सेवा प्रदानका तरिकाहरू
- अनुगमनका प्राथमिकता निर्धारण, अनुगमन गर्ने तरिकाहरू
- संयुक्त राष्ट्रसंघीय मानव अधिकार प्रणाली: वडापत्रमा आधारित प्रणाली तथा सन्धिजनित प्रणाली
- प्रतिवेदन लेखन कार्य
- मानव अधिकारका क्षेत्रीय संयन्त्रहरू तथा आफ्ना क्षेत्रका मानव अधिकार संस्थाहरूसँगको सहकार्य
- मानव अधिकार सम्बद्ध विभिन्न प्रवर्द्धनात्मक क्रियाकलापको निर्माण, सरकारी तथा गैरसरकारी सरोकारवाला निकायहरूसँगको सहकार्य र समन्वय
- प्रतिवेदन लेखनको सीप र तरिकाहरू (अनुगमन, अनुसन्धान तथा संबद्धनका क्रियाकलापहरूको प्रतिवेदन लेखन)
- मानव अधिकारका अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डहरू र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको काममा यी मापदण्डहरूको प्रयोग
- मानव अधिकारका अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थाहरू
- पेरिस सिद्धान्त र मानव अधिकार संस्थाहरू
- मानव अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने नेपालका अन्य आयोगहरू र तिनीहरूसँगको राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सहकार्य
- मानव अधिकार र मानवीय कानूनको कार्यान्वयनका लागि मानव अधिकार
- दिगो विकास लक्ष्यहरूको अनुगमनमा मानव अधिकार औजारहरू
- मानव अधिकारमा लैङ्गिकमुखी उपागम तथा सामाजिक समावेशीकरण
- विकासमा मानव अधिकारमुखी पद्धतिको प्रयोग

- मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजना तथा यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको भूमिका, अवसर तथा चुनौतीहरू
- विभिन्न मानव अधिकारसँग सम्बन्धित आयोगहरूको कार्यको अध्ययन भ्रमण
- मेलमिलाप तथा वार्ता गर्ने सीप
- मानव अधिकारका समसामयिक विषयमा अनुसन्धान Research गर्ने सीप, मानव अधिकारका समसामयिक विषयको पहिचान तथा यस्ता विषयको पुनरावलोकन तथा अनुसन्धान सीप
- मानव अधिकार अवस्थाको विश्लेषण तथा यसमा गरिने हस्तक्षेप
- मानव अधिकारका सम्बन्धी चालू योजना र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको भूमिका
- मानव अधिकार उलंघनका घटनामा गरिने राष्ट्रिय जाँचबुझ, यसको सिद्धान्त र प्रक्रिया
- न्यायमा पहुँच: महान्यायाधिवक्ता कार्यालयसँग आयोगको समन्वय र सहकार्य
- मानव अधिकारका सम्बन्धमा अदालत तथा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगबाट प्रतिपादित विधिशास्त्र
- मानव अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि मानव अधिकार शिक्षा
- आयोगमा दर्ता भएका पुराना उजुरीहरू टुङ्ग्याउने सम्बन्धी रणनीति
- सेवा प्रदायक प्रणालीमा मानव अधिकारको दृष्टिकोणको प्रयोग
- व्यवस्थापन अवधारणा र व्यवहार
- द्वन्द्व, तनाव व्यवस्थापन
- निर्णय निर्माण
- नेतृत्व निर्माण
- योजना
- उत्प्रेरणा र मनोबल
- सहभागितामूलक व्यवस्थापन
- श्रोतको बाँडफाँड तथा प्रयोग

खण्ड - ख

अन्य सरोकारवालाहरूको लागि प्रशिक्षण पाठ्यक्रम

१. निजामति तथा अन्य सरकारी कर्मचारीहरू
२. माध्यमिक विद्यालयका शिक्षकहरू
३. स्वास्थ्यकर्मीहरू
४. सुरक्षाकर्मीहरू
५. मानव अधिकार रक्षकहरू
६. सञ्चारकर्मीहरू
७. जनप्रतिनिधिहरू

- खण्ड-ख

**१. निजामति तथा अन्य सरकारी कर्मचारीहरूको
प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम**

१. निजामति तथा अन्य सरकारी कर्मचारीहरूको प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम

- मानव अधिकारको परिभाषा, अवधारणा, सिद्धान्त र ऐतिहासिक विकासक्रम : अन्तर्राष्ट्रिय र राष्ट्रिय सन्दर्भ
- अधिकार र कर्तव्यबीचको भिन्नता र अन्तरसम्बन्ध
- मानव अधिकार र मौलिक हक
- सकारात्मक मनोवृत्ति : उपकरण र प्रविधिहरू
- अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार संयन्त्रहरू
- संयुक्त राष्ट्र संघका मानव अधिकार सम्बन्धी संयन्त्रहरू
- मानव अधिकार सम्बन्धी राष्ट्रिय संयन्त्रहरू
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा राज्यको दायित्व निर्वाहमा कर्मचारीहरूको भूमिका
- विश्वव्यापी आवधिक समिक्षा र त्यसको कार्यान्वयनमा कर्मचारीहरूको भूमिका
- सरकारी संयन्त्र र मानव अधिकार आयोगबीच समन्वय, सहकार्य र संचार
- सरकारी संयन्त्र र नागरिक समाजबीच समन्वय, सहकार्य र संचार
- लोकतन्त्र, विधिको शासन र मानव अधिकारबीच अन्तर सम्बन्ध
- संवैधानिक सर्वोच्चता
- न्यायिक पुनरावलोकन
- प्रशासनिक कार्यहरू
- प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त
- समानता र समता
- Fairness and Ultra Vires
- मानव अधिकार संरक्षकको हैसियतले मानव अधिकारका विषयहरूको पहिचान
- मानव अधिकार शिक्षा र यसको प्रभावकारिता
- मानव अधिकारमुखी विकास पद्धति
- व्यवसाय र मानव अधिकार

- दिगो विकास र मानव अधिकार
- सुशासन र मानव अधिकार
- कार्यास्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहारवारे चेतना
- मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजना र त्यसको कार्यान्वयन
- संक्रमणकालीन न्याय र मानव अधिकार
- मानवीय संकटमा मानवीय हस्तक्षेप र मानव अधिकार
- प्रभावकारी सार्वजनिक सेवा प्रवाह र मानव अधिकार
- मानव अधिकार र नागरिक बडापत्र
- गैर सरकारी संघ संस्था नियमनमा सरकारको भूमिका
- कानून निर्माण र पुनरावलोकनमा मानव अधिकारका मापदण्डहरू
- मानव अधिकारको दृष्टिकोणबाट सरकारका नीति तथा योजना निर्माण
- मानव अधिकारको दृष्टिकोणबाट बजेट तर्जुमा तथा लेखापरीक्षण
- कार्यालयमा मानव अधिकारमैत्री वातावरणको निर्माण
- छरिएर रहेको तथ्याङ्क संकलन विधि
- दण्डहीनता र मानव अधिकार
- कैदी बन्दीको अधिकार
- मानव अधिकार र सामाजिक न्याय
- कर्मचारीहरूले मानव अधिकार संरक्षण गर्दा सामना गर्नुपर्ने चुनौतीहरू
- जवाफदेहिता र सहभागितामूलक सेवा प्रवाह
- नेतृत्व र मानव अधिकार
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका सीफारिसहरू र कार्यान्वयनको अवस्था
- ट्रेड युनियन सम्बन्धी अधिकारहरू
- अनुभव आदान प्रदान तथा फिल्ड भिजिट

प्रशिक्षण विधिहरू

- मस्तिष्क मन्थन
- अन्तरक्रियात्मक छलफल
- अन्तरक्रियात्मक प्रस्तुति

- एकल अभ्यास
- प्रदर्शन
- अवलोकन
- पृष्ठपोषण
- चित्र प्रस्तुति

मूल्याङ्कन विधि

- प्रश्नावली निर्माण गर्ने र भराउने
- प्रतिक्रिया लिने
- पृष्ठपोषण संकलन
- अन्तरर्वाता

१. माध्यमिक विद्यालयका शिक्षकहरूको प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम

१. माध्यमिक विद्यालयका शिक्षकहरूको प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम

१. मानव अधिकारको सिद्धान्त, मूल्य मान्यता र अवधारणा

- मानव अधिकारको परिचय र अवधारणा
- मानव अधिकारका सिद्धान्तहरू र मूल्य मान्यता
- मानव अधिकारप्रति राज्यको भूमिका र दायित्व

२. मानव अधिकार विकास (अन्तर्राष्ट्रिय र राष्ट्रिय)

- अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा मानव अधिकार सम्बन्धमा भएका विकास
- राष्ट्रिय स्तरमा मानव अधिकार सम्बन्धमा भएका विकास
- पेरिस सिद्धान्त, १९९३

३. नेपालको संविधानमा मानव अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था

- भाग ३ मौलिक हक तथा कर्तव्य
- मानव अधिकार सम्बन्धी राज्यको नीति, निर्देशक सिद्धान्त
- मानव अधिकार र संकटकाल
- धारा २९३

४. बालबालिका सम्बन्धि कानूनी व्यवस्था

- बालबालिका ऐन र नियमावली
- नेपाल सरकार, विभिन्न मन्त्रालयले अवलम्बन गरेको निर्देशिका, कार्ययोजनामा मानव अधिकार सम्बन्धमा भएका व्यवस्था

५. मानव अधिकार सम्बन्धी प्रमुख महासन्धिहरूको संक्षिप्त जानकारी

- क) नेपाल पक्ष भएका प्रमुख सात मानव अधिकार सम्बन्धी महासन्धि
- International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)
  - International Covenant on Economic, Social and Political Rights (ICESCR)

- Convention on the Elimination of all forms of Discriminations Against Women (CEDAW)
  - Convention on the Rights of Child (CRC)
  - Convention against Torture and other cruel in human or Degrading Treatment or Punishment (CAT)
  - International Convention on the Eliminations of all forms of Racial Discrimination (ICERD)
  - Conventions on the Rights of persons with Disabilities (CRPD)
- ख) नेपाल पक्ष हुन बाँकी दुई प्रमुख मूल महासन्धि
- International Convention on the protection of the Right of All Migrant Workers and Members of their Families (ICMW)
  - International Convention for the protection of All persons from Enforced Disappearance (ICPED)

६. बाल अधिकारमैत्री शिक्षा

- दण्डरहित, भयरहित शिक्षा
- बाल मनोविज्ञान र परामर्श
- बाल न्याय/अपागमैत्री संरचना/मानवअधिकारमुखी व्यवस्थापन

७. मानव अधिकार सम्बन्धी राष्ट्रिय संयन्त्रहरूको भूमिका

- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको भूमिका
- राष्ट्रिय महिला आयोग
- राष्ट्रिय दलित आयोग
- अन्य संवैधानिक आयोगहरू
- केन्द्रिय बाल कल्याण समिति
- राज्यका अन्य निकायहरू

प्रशिक्षण विधि

- सहभागितामूलक
- समूह छलफल
- प्रस्तुति
- अन्तरक्रियात्मक
- खेल (प्रयोगात्मक विधि)

प्रशिक्षण मुल्यांकन बिधि

- प्रश्नावली (तालिम पूर्व र पश्चात)
- पृष्ठपोषण
- गतिविधि पुस्तिका
- प्रभाव मुल्यांकन

**३. अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत
स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई मानव अधिकार सम्बन्धी प्रशिक्षण
कार्यक्रमका लागि पाठ्यक्रम**

३. अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई मानव अधिकार सम्बन्धी प्रशिक्षण कार्यक्रमका लागि पाठ्यक्रम

१. मानव अधिकारको सिद्धान्त, मूल्य मान्यता र अवधारणा

- मानव अधिकारको परिचय र अवधारणा
- मानव अधिकारको सिद्धान्तहरू र मूल्य मान्यता
- मानव अधिकारप्रति राज्यको भूमिका र दायित्व
- कार्यास्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहारवारे चेतना प्रदान
- मानसिक स्वास्थ्यका रोगीहरूलाई गरिने मानव उचित व्यवहार
- मानव अधिकारको संरक्षणमा धार्मिक गुरुहरूको भूमिका
- प्राकृतिक प्रकोपको समयमा स्वास्थ्यकर्मीहरूमाथि हुने हिंसा
- प्राकृतिक प्रकोपको समयमा स्वास्थ्यकर्मीहरूबाट हुने हिंसा

२. नेपालको संविधानमा मानव अधिकार तथा स्वास्थ्य सम्बन्धमा भएका व्यवस्था

- मौलिक हक तथा कर्तव्य
- स्वास्थ्य सम्बन्धमा अपनाइएको निर्देशक सिद्धान्त र नीति
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको भूमिका

३. मानव अधिकारमैत्री व्यवहार

- सेवाग्राही र सेवा प्रदायक सम्बन्धमा मानव अधिकारमैत्री मान्यता र व्यवहार
- मानवको जीवन, स्वतन्त्रता, समानता र मर्यादा
- सेवामा समानता, अविभेदनीति अवलम्बन
- लैंगिक संवेदनशिलता

५. लक्षित समूह (महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपांगता भएका व्यक्ति इत्यादी)

- लक्षित समूहकोलागि राज्यले अपनाएको नीति, निर्देशनवारे जानकारी तथा उनीहरूको पहुँच वृद्धिको लागि उपाय

६. दिगो विकास र स्वास्थ्य

- दिगो विकासका लक्ष्य र क्रियाकलाप
- सांस्कृतिक अभ्यास र दिगो विकास

९. मानवीय कानून र स्वास्थ्यकर्मीको भूमिका

- मानव अधिकार र मानवीय कानूनविच समानता र फरक
- राज्य पक्ष र विद्रोहीको भूमिका
- तटस्थ क्षेत्र, व्यक्ति सम्बन्धी मान्यता

१० मानव अधिकार सम्बन्धमा अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय स्तरका संघ संस्थाहरूको भूमिका

- आइसिआरसी
- संयुक्त राष्ट्र संघ - एमनेष्टी
- नेपाल रेडक्रस सोसाइटी - एमनेष्टी
- अन्य

११. प्रकोप र मानव अधिकार

- प्राकृतिक प्रकोप परेको बेलामा सेवा प्रदान गर्दा मानव अधिकार विषय सम्बन्धमा ध्यान दिनुपर्ने विषयहरू
- प्राकृतिक प्रकोप न्युनीकरण र मानव अधिकार

प्रशिक्षण विधि

- सहभागितामूलक
- समूह छलफल
- प्रस्तुति
- अन्तरक्रियात्मक
- खेल (प्रयोगात्मक विधि)

प्रशिक्षण मूल्यांकन विधि

- प्रश्नावली (तालिम पूर्व र पश्चात)
- पृष्ठपोषण
- गतिविधि पुस्तिका
- प्रभाव मूल्यांकन

8. सुरक्षाकर्मिका प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम

४. सुरक्षाकर्मीका प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम

१. मानव अधिकारको परिचय

- परिचय
- मानव अधिकारका विशेषताहरू, सिद्धान्त
- मानव अधिकारका प्रकारहरू
- मानव अधिकार उल्लंघन हुने अवस्थाहरू र त्यसको परिणाम
- मानव अधिकार सम्बन्धी प्रमुख अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरू
- मानव अधिकार सिद्धान्तहरू
- मानव अधिकारप्रति राज्यको दायित्व

२. मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण एवम् सम्बर्द्धनमा सुरक्षाकर्मीको भूमिका

- परिचय
- अपराध अनुसन्धानमा प्रहरी (प्रहरी प्रतिवेदन खडा गर्ने)
- विशेष अवस्थामा सुरक्षाकर्मी
- लोकतान्त्रिक समाजमा कानून कार्यान्वयन गर्ने अधिकारी तथा प्रहरी
- कानून कार्यान्वयनकर्ताहरूका लागि संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय आचारसंहिता
- अपराध अनुसन्धानमा प्रहरी, सरकारी वकिल बीचको समन्वय
- अपराध अनुसन्धान र मानव अधिकार अनुसन्धानमा फरक तथा अन्तरसम्बन्ध

३. पक्राउ, थुना, खानतलासी र बरामदी सम्बन्धी व्यवस्था

- परिचय
- पक्राउ
- थुना
- खानतलासी
- बरामदीसम्बन्धी व्यवस्था

४. अनुसन्धान सम्बन्धी व्यवस्था

- अनुसन्धान पद्धति
- अनुसन्धान गर्दा अपनाउनु पर्ने मापदण्ड
- स्वास्थ्य परीक्षण
- बयान गर्ने तरिका

५. बल तथा हतियारको प्रयोग

- परिचय
- बल तथा हतियारको प्रयोग र मानव अधिकारसम्बन्धी मापदण्डहरू
- बल तथा हतियारको प्रयोग
- बल र हतियारको प्रयोगमा जवाफदेहिता
- बल प्रयोगमा नागरिक समाज र पत्रकारको भूमिका

६. पीडितहरूको मानव अधिकार

- परिचय
- मानव अधिकारसम्बन्धी मापदण्डहरू
- कैदी बन्दीहरूको हक अधिकार

७. जोखिममा रहेका व्यक्तिहरूको मानव अधिकार

- जोखिममा रहेका व्यक्तिहरूको मानव अधिकारसम्बन्धी मापदण्डहरू
- बालबालिकाको अधिकार
- महिलाहरूको अधिकार
- ज्येष्ठ नागरिकहरूको अधिकार
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकार
- यौनिक तथा लैंगिक अल्प संख्यकको अधिकार
- आन्तरिक रूपमा विस्थापितहरूको अधिकार
- शरणार्थीहरू
- गैरनागरिकहरू
- महिला हिंसा र न्यायमा पहुँच

८. मानव अधिकारको उल्लंघन, अनुसन्धान र कारवाही

- परिचय
- मानव अधिकार अनुसन्धान सम्बन्धी मापदण्डहरू
- मानव अधिकार संरक्षणमा नेपाल प्रहरी द्वारा भएका उत्कृष्ट अभ्यासहरू

९. मानव अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक व्यवस्था

- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग
- राष्ट्रिय महिला आयोग
- राष्ट्रिय दलित आयोग
- आदिवासी जनजाती आयोग
- समावेशी आयोग
- मुशिलम आयोग
- मधेशी आयोग
- थारु आयोग

१०. मानव अधिकार सम्बन्धी संस्थागत संयन्त्रहरू

- मानव अधिकार समिति (प्रतिनिधि सभा)
- मानव अधिकार शाखा (प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय तथा विभिन्न मन्त्रालय)
- मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजना र अन्य मानव अधिकार सम्बन्धी कार्ययोजना
- नेपाल प्रहरी मानव अधिकार शाखा
- सशस्त्र प्रहरी बल, मानव अधिकार शाखा
- नेपाली सेना, कार्यरथी विभाग, मानव अधिकार निर्देशनालय
- स्थानिय प्रहरी मानव अधिकार शाखा

११. मानव अधिकारमैत्री व्यवहार

- विपद् व्यवस्थापनमा सुरक्षाकर्मीको भूमिका
- ट्राफिक प्रहरीको उचित व्यवस्थापन (स्वास्थ्य, जेब्रा कसिड., बत्ती व्यवस्थापन)

१२. प्रशिक्षण विधि :

- सहभागितामूलक
- समूह छलफल
- प्रस्तुति
- अन्तरक्रियात्मक
- खेल (प्रयोगात्मक विधि)

१३. प्रशिक्षण मूल्यांकन विधि

- आवश्यकतामा आधारित मूल्यांकन
- सिकार्ई परीक्षण
- पूर्व मूल्यांकन
- तालिम अवधिमा
- तालिम पश्चात्

**५. मानव अधिकार रक्षकहरूका लागि मानव
अधिकार सम्बन्धी प्रशिक्षण पाठ्यक्रम**

५. मानव अधिकार रक्षकहरूका लागि मानव अधिकार सम्बन्धी प्रशिक्षण पाठ्यक्रम

१. मानव अधिकारको आधारभूत अवधारणा
२. मानव अधिकार र मौलिक हक
३. नेपालको मानव अधिकार प्रणाली
४. अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार प्रणाली
५. नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारका बारेमा जानकारी
६. आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकारको बारेमा सामान्य जानकारी
७. भेदभाव एवं अविभेदका सवालहरू
८. मानव अधिकार उल्लंघन सम्बन्धी घटनाहरूको अनुसन्धान
९. मानव अधिकारको अवस्थाको अनुगमन
१०. मानव अधिकार सम्वाद र वकालत
११. मानव अधिकारमुखी विकासको अवधारणा
१२. मानव अधिकार रक्षकहरूको भूमिका र कार्यहरू १
१३. मानव अधिकार रक्षकहरूको भूमिका र कार्यहरू २
१४. मानव अधिकारको क्षमता विकास
१५. मानव अधिकारको सम्मानमा नागरिक समाज, गैरसरकारी संस्थाहरू र पेशागत संगठनहरूको भूमिका
१६. अल्पसंख्यक र विपन्न वर्गहरूको अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन
१७. यातनाको रोकथाम र यानता पीडितहरूका लागि उपचार सम्बन्धी व्यवस्था
१८. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकारको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन
१९. मानव अधिकारका समसामयिक सवालहरू
२०. मानव अधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धनमा राज्यको दायित्व
२१. मानव अधिकार सम्बन्धी प्रतिवेदन तयारी र अभिलेखीकरण

प्रशिक्षण विधि

- सहभागितामूलक
- समूह छलफल
- प्रस्तुति
- अन्तरक्रियात्मक
- खेल (प्रयोगात्मक विधि)

प्रशिक्षण मूल्यांकन विधि

- प्रश्नावली (तालिम पूर्व र पश्चात)
- पृष्ठपोषण
- गतिविधि पुस्तिका
- प्रभाव मूल्यांकन

**६. सञ्चारकर्मीहरूको प्रशिक्षणको लागि
पाठ्यक्रम**

६. सञ्चारकर्मीहरूको प्रशिक्षणको लागि पाठ्यक्रम

१. मानव अधिकारको सिद्धान्त, मूल्य मान्यता र अवधारणा

- मानव अधिकारको परिचय र अवधारणा
- मानव अधिकारको सिद्धान्तहरू र मूल्य मान्यता
- मानव अधिकारप्रति राज्यको भूमिका र दायित्व

२. मानव अधिकारको विकास (अन्तर्राष्ट्रिय र राष्ट्रिय)

- अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा मानव अधिकार सम्बन्धमा भएका विकास
- राष्ट्रिय स्तरमा मानव अधिकार सम्बन्धमा भएका विकास
- पेरिस सिद्धान्त, १९९३

३. नेपालको संविधानमा मानव अधिकार सम्बन्धमा भएका व्यवस्था

- भाग ३ मौलिक हक तथा कर्तव्य
- मानव अधिकार सम्बन्धी राज्यको नीति, निर्देशक सिद्धान्त
- मानव अधिकार र संकटकाल
- धारा २९३

४. मानव अधिकार सम्बन्धी प्रमुख महासन्धिहरूको संक्षिप्त जानकारी

- नेपाल पक्ष भएका प्रमुख सात मानव अधिकार महासन्धि
- नेपाल पक्ष नभएको मानव अधिकार सम्बन्धी प्रमुख दुई वेपत्ता सम्बन्धी र आप्रवासी सम्बन्धि महासन्धिको प्रमुख व्यवस्था

५. कानून कार्यान्वयन गर्ने निकाय तथा पदाधिकारीको मानव अधिकारप्रतिको भूमिका

- बल प्रयोगको सिद्धान्त र मानव अधिकार
- मानव अधिकार संरक्षणमा प्रहरीको भूमिका
- जिल्ला प्रशासन कार्यालयका प्र.जि.अ.को भूमिका र मानव अधिकार

६. कैदीबन्दीहरूको मानव अधिकार

- प्रहरी हिरासत तथा कारागारका कैदीबन्दी र मानव अधिकार

७. कानूनी शासन, मानव अधिकार र सुशासन

- कानूनी शासन र मानव अधिकारको सम्बन्ध
- सुशासन र मानव अधिकारको सम्बन्ध

८. मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजना

- कार्ययोजनामा पहिचान गरिएका मानव अधिकारका विषयवस्तुवारे जानकारी
- कार्ययोजना कार्यान्वयनमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको भूमिका

९. दिगो विकास

- दिगो विकासका लक्ष्य र उपलक्ष्य
- आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकार र दिगो विकास

१०. मानव अधिकार सम्बन्धी राष्ट्रिय संयन्त्रहरूको भूमिका

- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको भूमिका
- राष्ट्रिय महिला आयोगको भूमिका
- राष्ट्रिय दलित आयोगको भूमिका

प्रशिक्षण विधि

- सहभागितामूलक
- समूह छलफल
- प्रस्तुति
- अन्तरक्रियात्मक
- खेल (प्रयोगात्मक विधि)

प्रशिक्षण मूल्यांकन विधि

- प्रश्नावली (तालिम पूर्व र पश्चात)
- पृष्ठपोषण
- गतिविधि पुस्तिका
- प्रभाव मूल्यांकन

७. जनप्रतिनिधिहरुको प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम

७. जनप्रतिनिधिहरूको प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम

१ मानव अधिकार

- १.१. अवधारणा
- १.२. परिभाषा

२. मानव अधिकारका विषयहरू

- २.१. सामूहिक अधिकार
- २.२. स्वच्छ वातावरण र विकास
- २.३. व्यवसाय र मानव अधिकार
- २.४. सांस्कृतिक सम्पदामा सहभागिताको अधिकार
- २.५. दिगो अन्तरपुस्ता समानता
- २.६. सूचनाको अधिकार
- २.७. आत्मनिर्णयको अधिकार
- २.८. प्राकृतिक स्रोतमाथिको अधिकार

३. मानव अधिकारका सिद्धान्त

- ३.१. विश्वव्यापी
- ३.२. अहस्तान्तरणीय
- ३.३. अन्तरनिर्भर/अन्तरसम्बन्धित
- ३.४. अविभाज्य
- ३.५. समानता र अविभेद

४. मानव अधिकारका मूल्य र मान्यताहरू

- ४.१. पहुँच
- ४.२. समानता र न्याय
- ४.३. जवाफदेहिता
- ४.४. निष्पक्षता र स्वायत्तता
- ४.५. पारदर्शिता

- ४.६. सहभागिता र समावेशिता
- ४.७. विविधताको सम्मान

५. मानव अधिकारप्रति राज्यको दायित्व

- ५.१. सम्मान
- ५.२. संरक्षण
- ५.३. परिपूर्ति
- ५.४. सम्बर्द्धन

६. मानव अधिकार उल्लंघन र अपराध

- ६.१. मानव अधिकार उल्लंघन र ज्यादती
- ६.२. अपराध
- ६.३. मानव अधिकार उल्लंघन र अपराध बीचको भिन्नता

७. मानव अधिकार, लोकतन्त्र र सुशासन

- ७.१. मानव अधिकार
- ७.२. लोकतन्त्र
- ७.३. सुशासन
- ७.४. मानव अधिकार, लोकतन्त्र र सुशासन बीचको अन्तरसम्बन्ध

८. अधिकार र कर्तव्य

९. मानव अधिकार र जनप्रतिनिधि

१०. मानव अधिकार र राजनीतिक दलको घोषणापत्र

११. राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग र जनप्रतिनिधि

१२. जनप्रतिनिधिको काम, कर्तव्य, अधिकार र मानव अधिकार

- (क) मानव अधिकार र राज्यको निर्देशक सिद्धान्त
- (ख) स्थानीय तह
- (ग) प्रादेशिक तह
- (घ) संघीय तह
- (ङ) नीति निर्माण र कार्यन्वयनमा मानव अधिकार सवाल

१३. जनप्रतिनिधिको कार्य र मानव अधिकारमुखी पद्धति

- (क) मानव अधिकारमैत्री दिगो विकास तथा वातावरण संरक्षण
- (ख) मानव अधिकारमुखी विकास पद्धति र स्थानीय तह
- (ग) सिमावर्ती क्षेत्रको मानव अधिकारको अवस्था
- (घ) प्राकृतिक प्रकोप र मानव अधिकार

१४. मानव अधिकारमैत्री नीति, कानून निर्माण तथा कार्यन्वयनमा जनप्रतिनिधिको भूमिका

- सार्वजनिक सेवा: शिक्षा, स्वास्थ्य, स्वच्छ वातावरण तथा रोजगारीमा सहज पहुँच
- सामाजिक समावेशीकरण: महिला, आदिवासी, मधेसी, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, आप्रवासी, सीमान्तकृत आदि ।
- मानवअधिकार, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणमैत्री बजेट तथा योजना निर्माण र कार्यान्वयन

१५. मानव अधिकार मैत्री न्याय सम्पादन

प्रशिक्षण विधि

- अपेक्षा संकलन
- प्रवचन
- सामूहिक छलफल तथा प्रस्तुति
- प्रश्नोत्तर तथा अन्तरक्रिया
- स्थलगत अवलोकन
- पावर प्वाइन्ट प्रस्तुति
- भूमिका अभिनय तथा अभ्यास
- खेलविधि मार्फत
- विज्ञ तथा स्रोत व्यक्तिको प्रस्तुति तथा कार्यपत्र

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका कार्यालयहरू

केन्द्रीय कार्यालय

हरिहरभवन, ललितपुर

पो.ब.नं.: ९१८२

इमेल : nhrc@nhrcnepal.org

फोन : ०१-५०१००१५, १६, १७ र १८

वेबसाइट : www.nhrcnepal.org

फ्याक्स : ०१-५५४७९७३ र ५५४७९७५

हटलाइन : ५० १० ०००

प्रदेश कार्यालयहरू

विराटनगर, मोरङ

फोन : ०२१-४६१९३१ र ४६१०९३

फ्याक्स : ०२१-४६११००

जनकपुर, धनुषा

फोन : ०४१-५२७८११ र ५२७८१२

फ्याक्स : ०४१-५२७२५०

सानेपा, ललितपुर

फोन : ०१-५५३०३६२, ०१-५५२९१७२

पोखरा, कास्की

फोन : ०६१-४६२८११ र ४६३८२२

फ्याक्स : ०६१-४६५०४२

बुटवल, रुपन्देही

फोन : ०७१-४१०१७५

फ्याक्स : ०१-४१०१७६

बिरेन्द्रनगर, सुर्खेत

प्रस्तावित

धनगढी, कैलाली

फोन : ०९१-५२५६२१ र ५२५६२२

फ्याक्स : ०९१-५२५६२३

प्रदेश शाखा कार्यालयहरू

दिक्तेल, खोटाङ्ग, फोन : ०३६-४२०२८४

खलङ्गा, जुम्ला, फोन : ०८७-५२०२२२

नेपालगञ्ज, बाँके, फोन : ०८१-५२६७०७, ५२६७०८

फ्याक्स : ०८१-५२६७०६